

2018-06-07

Mordet på Olof Palme – det perfekta brottet?

Av: Michael Johnson

Inledning

Den 28 februari 1986, sent på kvällen, mördades Sveriges statsminister Olof Palme på Tunnelgatan i centrala Stockholm. Även hans fru Lisbeth skadades av gärningsmannen. I juni 2018, det vill säga över 32 år senare, har vi fortfarande ingen aning om vem eller vilka som ligger bakom brotten, trots att händelsen ledde fram till den största brottsutredningen i Sverige någonsin tillika en av de största överhuvudtaget i världen. Det är som om en vålnad med ett dödligt uppdrag ett kort ögonblick materialiserades för att efter fullbordat värv åter försvinna, efterlämnande en död och en skadad person på gatan samt två deformerade pistolkulor. En vålnad som ingen riktigt har en bild av eller kan beskriva trots att relativt många såg den.

Nu tror jag dock inte på vålnader som materialiseras ur alternativa skuggvärldar utan på mördare av kött och blod och i det följande ska jag beskriva hur jag tror att mordet gick till. Min hypotes utgår inte ifrån vem som begick mordet utan om hur detta mord kan ha gått till. Denna hypotes leder dock fram till en teori om var man bör söka efter mördaren men utan att komma in på specifika individer. De hypoteser och teorier som florerat under åren har ofta tagit som utgångspunkt i vem som begick mordet och därefter har man försökt förstå hur mordet utfördes. Jag tror att det är betydligt mer fruktsamt att utgå ifrån själva mordhändelsen. Jag börjar dock med att beskriva varför jag eliminerat hypotesen om en ensam galning till gärningsman.

Den ensamme gärningsmannen med ett hatmotiv

Vid tidpunkten för mordet fanns det många personer som hatade eller åtminstone tyckte illa om Olof Palme. Min utgångspunkt är dock att det var mycket få av dessa personer som skulle kunna tänka sig att gå så långt som till att mörda honom. De flesta människor är helt enkelt inte beredda att gå så långt som till att mörda en annan människa, oavsett hur mycket man hatar någon.

Av det fåtalet personer som skulle kunna tänka sig utföra en sådan handling, det vill säga som i detta fallet hatade Palme till den grad att de var beredda att döda honom, och som sedan verkligen skulle göra ”slag i saken” om tillfälle uppstår, var vit mordtillfället troligen mycket få. Här handlar det sedan om en person som dessutom utfört brottet på ett relativt rationellt och planerat sätt; avvakta i nästan två timmar på rätt tillfälle, följa efter offret som en skugga (som ingen ser) till lämplig plats, skjuta två skott och sedan försvinna. Brotts som bygger på hat utförs oftast inte planerat på detta sätt utan i med stundens ingivelse och i interaktion med offret. En full och påtänd Christer Pettersson skulle ha hoppat på Palme vid första bästa tillfälle...

Men bortsett från att en person som drivs av hat mot en annan troligtvis inte skulle begått mordet på detta sätt så finns ytterligare ett stort problem med denna hypotes. Man förlitar sig på slumpen. Att en av dessa ytterst fåtaliga möjliga gärningsmännen med den i detta fallet rätta profilen av en tillfällighet skulle ha träffat på Palme på gatan denna kalla vinterkväll och dessutom ha haft tillgång till ett vapen och ammunition är så osannolikt att det är häpnadsväckande att detta kunde blivit polisens huvudhypotes. Detta innebär dock självklart inte att denna typ av scenarier helt kan uteslutas, osannolika saker händer ibland, men eftersom hypotesen har så många problem så borde polisen ha koncentrerat sig på de mer troliga hypoteserna.

Hypoteser med ensamma gärningsmän som träffar på Palme av en tillfällighet är så osannolika att jag från tid till annan vacklat mellan om det funnits en medveten strategi från någon att leda in utredningen åt fel håll (och åt andra tokiga håll för övrigt) eller om det handlat om ren inkompetens och dumhet. Jag lutar för det mesta åt det sistnämnda. Det förstnämnda alternativet skulle troligtvis innebära att en stor komplott inom rättsväsendet eller inom regeringen skulle ligga bakom mordet. Detta tror jag inte på, bland annat för att det är svårt att hålla sådana dolda över tid.

Hypotesen

Min hypotes tar sin grund i att "vålnaden" som träder fram på Tunnelgatan inte är en vålnad utan att det vi ser är det enda "publika" inslaget av ett mycket välplanerat och skickligt genomfört mord utfört av kompetenta och mycket diskreta gärningsmän.

Med utgångspunkten att mordet inte begåtts av en ensam gärningsman som av en slump träffat på Palme på gatan så finns det tre kritiska moment i samband med mordet som bör kunna förklaras:

1. Hur visste gärningsmännen att paret Palme skulle gå på bio på kvällen utan livvakter?
2. Hur visste gärningsmännen att paret Palme skulle promenera hem från bion denna kalla vinterkväll?
3. Hur visste gärningsmännen att paret skulle korsa Sveavägen där de gjorde?

Min hypotes utgår ifrån att lösningen av dessa tre frågor, tillsammans med det faktum att gärningsmannen inte åkt fast, tyder sammantaget på att brottet var planerat och begicks av en grupp gärningsmän.

Hur visste gärningsmannen att paret Palme skulle gå på bio på kvällen utan livvakter?

Om gärningsmannen inte träffat på paret Palme av en slump måste gärningsmannen antingen ha vetat om att paret skulle gå på bio på kvällen eller så har gärningsmannen följt efter paret från deras hem i Gamla stan.

Få personer visste om att paret Palme skulle gå på bio på kvällen. Kunskapen kan ha funnits på Säpo men gjorde det troligen inte. Säpo lämnade paret i deras hem utifrån tron att de inte skulle lämna lägenheten på kvällen.

Gärningsmannen kan ha fått kunskap om planen genom att lyssna av deras telefon och snappat upp parets plan när de pratade med sonen Mårten Palme. Hur enkelt det var att vid denna tidpunkt illegalt avlyssna en telefon, dessutom Sveriges stadsministers telefon, vet jag inte men jag utgår ifrån att polisen noggrant undersökt detta. Om inte så borde detta göras. Den avgörande och kritiska punkten för gärningsmännen borde ha varit att obemärkt kunna avlägsna avlyssningsutrustningen efter mordet. Att stå och rota i något telefonskåp i närheten av parets bostad efter det att attentatet genomförts borde ha väckt uppmärksamhet.

Avlyssningsutrustningen borde i så fall suttit någonstans där man obemärkt efter attentatet kunde gå in och ta bort den. Avlyssningen borde ha skett på ett sätt som inte blandade in andra än gärningsmännen.

Den förklaring som jag finner mest trolig är dock att paret stått under bevakning under en tid av gärningsmännen som haft tillgång till en lägenhet eller lokal där de haft uppsikt över paret Palmes port och lägenhet. När de såg att paret lämnade sitt hem följde de efter. Att ingen verkar ha observerat någon förföljare när paret förflyttade sig från hemmet till biografen tyder på att dessa var utbildade spanare. Gärningsmännen hade sedan tid på sig att planera mordet under tiden som filmen pågick.

Hur visste gärningsmännen att paret Palme skulle promenera hem från bion denna kalla vinterkväll?

Detta visste förmodligen inte gärningsmännen. De var förmodligen inte säkra på att kunna genomföra mordet just denna kväll. Troligen hade de inväntat rätt tillfälle under en tid och att alla pusselbitar skulle falla på plats just denna kväll visste de nog inte. Gärningsmännen hade förmodligen övervakat och följt efter Olof Palme under en tid utan att rätt tillfälle yppat sig.

Hur visste gärningsmännen att paret skulle korsa Sveavägen där de gjorde?

Min hypotes är att det fanns åtminstone två beväpnade attentatsmän, en på var sida om Sveavägen. Hade det bara varit en attentatsman så hade denne varit tvungen att gå före paret och anpassa sig efter hur de gick vilket skulle kunna ha väckt uppmärksamhet. I stället så tror jag att gärningsmännen inväntade Palme med fru på lämpliga platser på båda sidor av Sveavägen. Det kan även ha funnits en gärningsman utplacerad i tunnelbanan i det fall som paret skulle valt detta alternativ att ta sig hem genom och/eller utanför lägenheten i Gamla stan.

Reträttvägen var med största säkerhet noggrant planerad. En bil med förare eller kanske en bil som gärningsmännen hade nycklar till stod kanske parkerad på ett lämpligt ställe för att möjliggöra för gärningsmännen att snabbt kunna lämna staden efter mordet. Alternativt så lämnade gärningsmännen sina vapen till en chaufför som körde ut vapnen ur staden för destruktion. Det fanns troligen en plan för vad som skulle ske med vapnen. Kanske hade man tillgång till en verkstad där man kunde sågade upp vapnen i småbitar eller alternativt smälta ner dem (kanske någon kontakt på ett järnbruk). Att gå ner i tunnelbanan eller gå omkring på stan med ett mordvapen i fickan måste ha setts som en stor risk för upptäckt efter att Sveriges statsminister blivit mördad. De kunde ju inte utgå ifrån att polisen så totalt skulle misslyckas med att sätta igång jakten på mördaren direkt efter mordet. Men troligen så lämnade samtliga inblandade, tillsammans med vapnen, Stockholm lugnt och diskret enligt en plan direkt efter mordet.

Slutsatser om gärningsmännen utifrån ovanstående

Utifrån ovanstående hypoteser om hur mordet utfördes drar jag nu sju slutsatser om gärningsmännen:

- Det handlar om en grupp av gärningsmän. En enskild person kan knappast ha både hållit uppsikt över Palme och genomfört mordet på det sätt som det genomfördes.
- Åtminstone någon av gärningsmännen är mycket kompetenta spanare.
- Gärningsmännen har haft uppsikt på paret Palmes hem under en tid. För detta ändamål hade de troligen tillgång till en lägenhet eller lokal med uppsikt över parets lägenhet och port. Att hålla uppsikt genom att vara ute på gatan under en längre tid borde ha inneburit en stor upptäcktsrisk. Vintertid är det

få personer som rör sig ute på gatan och det torde ha blivit mycket kallt för en person att spana utomhus vid denna tidpunkt.

- Gärningsmännen hade tillgång till ospårbara vapen. Vapnen kan ha blivit stulna från kriminella eller inköpta utomlands. Vapnen hade troligen inte införskaffats i närtid och införskaffade på ett sätt som gör att de inte av någon kan sättas i samband med mordet.
- Gärningsmännen är mycket kompetenta och målmedvetna och har planerat brottet under en längre tid.
- Gärningsmännen är troligen en mycket sammansvetsad grupp som känt varandra väl under en längre tid och som litar fullkomligt på varandra. Gärningsmännen är troligen inte kända som Palmehatare och har inte utmärkt sig på något annat sätt, vare sig före mordet eller efter. De har agerat mycket diskret och sätts inte på något sätt i samband med mordet eller med några andra oegentligheter.

De båda sista slutsatserna drar jag på grund av att gärningsmännen ännu inte åkt fast.

Gärningsmännen

Den profil som passar in på gärningsmännen är i huvudsak antingen poliser eller militärer. Gärningsmännen måste vara både kalla och beräknande, ha uthållighet samt duktiga på att spana och på att hantera skjutvapen. Mördaren har troligen inte dödat tidigare. Att denne endast sköt två skott kan tyda på att han hamnade i något av ett chocktillstånd av den kraftiga och troligen ekande knallen av skotten. Att mördaren sköt Palme i ryggen kan även tyda på att denne inte var en erfaren attentatsman. För att vara säker på en dödlig utgång så borde gärningsmannen skjutit offret i huvudet. Att gärningsmannen valde att skjuta offret i ryggen kan tyda på att denne blivit nervös och skakig och därför valde att skjuta Palme i ryggen som har en betydligt större träffyta. Huvudet blev ett för osäkert mål i denna situation för gärningsmannen. Hade det handlat om en van gärningsman så hade denne troligen även skjutit ytterligare ett skott mot Palme för att säkerställa att denne var död. En erfaren gärningsman hade heller inte lämnat ett vittne, Lisbeth Palme, vid liv. Gärningsmannen verkar även, enligt vittnesuppgifter, ha stått kvar en kort stund efter skotten. Även detta kan tyda på att han hamnat i ett chocktillstånd, personen i fråga hade ju just dödat Sveriges statsminister.

Mördarens flyktväg uppför trappen var troligen planerad. Genom denna flyktväg hade han en bra uppsikt över om någon följde efter honom och skulle i nödfall kunna skjuta en efterföljare i längre ner i trappan. Språngmarschen uppför trappan tyder även på att gärningsmannen hade en relativt bra kondition. Flyktbilen stod troligen på en lämpligt relativt dold plats en bit från trappan. Troligen stod flyktbilen på ett ställe dit även den andre potentielle skytten eller de andra potentiella skyttarna relativt enkelt och diskret kunde ta sig. Gärningsmännen som bar på vapnen ville säkert undvika att ge sig ut bland folk på stan. Därför var möjligheten att ta sig ut från Stockholm så snabbt och diskret som möjligt av högsta prioritet för gärningsmännen.

Motivet

Min utgångspunkt om motivet till mordet är att det inte handlade om hat mot Olof Palme. Denna typ av planerade dåd drivs knappast av hat. Min utgångspunkt är även att det inte handlar om ett ”internationellt” motiv. Även om Palme väckte reaktioner utomlands för sina uttalanden och för den internationella politik som den svenska regeringen med Palme i spetsen drev så var detta knappast av den dignitet att detta i sig skulle motivera för någon internationell aktör att döda honom. Man skulle helt enkelt inte få så stor fördel eller nytta av

hans frånfälle att detta i sig skulle uppväga de allvarliga konsekvenser ett avslöjande av inblandning i mordet skulle innebära.

Min hypotes är att motivet är inhemskt och att mordet begåtts av personer som drivits av uppfattningen att Palme var ett allvarligt säkerhetsshot mot Sverige, troligen i form av att Palme misstänktes agera för Sovjetunionens räkning. Ytterligare fyra år med en regering med Palme som stadsminister uppfattades innebära risken för oåterkalleliga skador för Sverige. Något som vi "vanliga" medborgare inte skulle uppfatta eftersom detta skulle ske sakta och kontinuerligt men som gärningsmännen uppfattade sig se. Den sammansvetsade gruppen av gärningsmän ansåg sig troligen ha "säker" kunskap om Palmes koppling till Sovjet som vi vanliga medborgare inte hade tillgång till. Jag tror att gärningsmännen såg sig och fortfarande ser sig som nationens räddare. De resonerade och resonerar på samma sätt som idén om att om någon på 1920-talet förstått vad Hitler skulle komma att göra så skulle det ha varit rätt och kanske en skyldighet att för denne att mörda honom för att ändra på historien så att säga i förväg. Breivik resonerade troligen på samma sätt när han mördade en stor del av Norges socialdemokratiska framtida ledare. Breivik såg dessa som ett framtida hot mot Norge och genom att mörda dessa så menar han att något icke önskvärt har förhindrats att inträffa. Det är troligt att det är denna idé som håller honom vid liv - att han inte hade något val. Hur kan han annars leva vidare med vetskapen om att ha mördat så många barn?

Även Palmes mördare, tro jag, lever i denna föreställningsvärld. De förstår nog att de aldrig kommer att få ett erkännande för sin gärning men lever i en föreställningsvärld där de gjort något gott. Gärningsmännen har varit och är mycket planerade och strukturerade. De utmärker sig inte på något sätt som kan göra dem misstänkta. Men just tanken på att de gjort något mycket gott kan innebära att gärningsmännen tror och hoppas att de i framtiden, under sitt liv eller efter sin död, kommer att få ett erkännande för sin gärning. De tror kanske att det ska komma fram otvetydiga bevis på att Palme var en förrädare, att han var en sovjetisk agent/spion. Inför en sådan eventuell situation är det möjligt att någon av gärningsmännen sparar något som denne ska kunna använda för att bevisa att denne varit med om att utföra brottet. Kanske till och med att vapnet sparats på ett "säkert" ställe.

Gruppen som utförde mordet tror jag är mycket sammansvetsad. Det skulle kunna handla om några barndomskompisar som senare i livet blivit poliser eller om några som träffades på polisskolan och som sedan hållit ihop. Individer i gruppen har troligen gjort kriminella/omoraliska handlingar tidigare. Dock inget som väckt någon större uppmärksamhet. Denna brottslighet har från början bundit individerna närmare till varandra. Individerna i gruppen har före mordet gått vidare till olika tjänster inom polisen eller inom det militära men fortsatt att hålla ihop. Några har specialiserat sig och blivit duktiga spanare. Med andra ord är individerna inte helt unga utan har troligen arbetat under ett antal år efter sina grundutbildningar.

Troligen så satt gruppen och pratade och någon slängde ur sig något av typ "Har ni hört vad Palme gjort/sagt..." Därefter så började man diskutera och prata om Palme och rykten som fanns och kanske hade någon en bekant som hade några "säker uppgift" om något skumt kring Palme. Någon uttryckte då kanske att "någon borde skjuta den djävulen". Efter detta möte så gick det sedan några veckor och medlemmarna gick och tänkte var och en för sig på Palmehotet. När de sedan åter träffades så utvecklade och diskuterade de sina tanken och idén, men mer som en tankeutmaning, hur skulle man göra. Sedan fortsatte planeringen, inte nödvändigtvis för att man egentligen tänkte genomföra brottet. Utmaningen i det hela kan ha varit en lika stor drivkraft i diskussionen och planeringen som själva huvudmotivet. En

utmaning, att överlista systemet, men genom detta göra något ”gott” för samhället. Vid någon punkt bestämmer man sig för att försöka genomföra det man planerat men det blir troligen inte på fullt allvar för samtliga förrän skotten verkligen faller. Gärningsmännen har nog i efterhand upplevt en tillfredsställelse i att ha lyckats så väl. Ingen har varit i närheten av att avslöja dom. Men det kan finnas någon av dem som tvivlar...

För att undvika att dra uppmärksamhet åt sig så umgås man troligen inte speciellt mycket privat med varandra men de träffas troligen fortfarande med jämna mellan rum för att fira ”segern”. Personerna är troligen mycket säkerhetsmedvetna.

Hur kan gärningsmännen hittas?

Varje ”perfekt” brott har sina svagheter. Nu hade mördarna en osedvanlig tur genom den inkompetens som präglad polisutredningen från början. Detta kunde de knappast ha räknat med. De har dock med all säkerhet lämnat spår efter sig, spår som idag 32 år senare kan vara svåra att hitta. Men jag tror att det finns några olika uppslag att följa (om inte polisen redan har granskat dessa – i så fall skulle man kunna titta på dessa utifrån nya perspektiv).

Uppslag 1 - söka efter gruppens spaningsplats i gamla stan.

Det bör finnas ett begränsat antal lägenheter och lokaler där gärningsmännen kan ha haft en bra uppsikt över Palmes lägenhet och port. Jag skulle försöka spåra vilka som bodde i eller hade tillgång till dessa lägenheter och lokaler vid mordtillfället. Finns det någon polis eller militär eller anhörig eller bekant till en polis eller militär som ägt, hyrt eller på annat sätt haft tillgång till en lämplig lägenhet? Eller finns det någon annan person av intresse? Alla uppgifter om lägenhetsinnehavare och brukare av de aktuella lägenheterna skulle jag lägga in i en databas för samkörning av andra uppgifter.

Uppslag 2 – hitta poliser och yrkesmilitärer av intresse

En strategi här är att granska samtliga personer som gått polisskolan och en yrkesmilitärutbildning under de 15 år som föregick mordet. Här skulle mönster om kopplingar mellan individer sökas genom att en databas skapas över dessa personer med olika variabler med uppgifter om bland annat födelseplats, var man gått i skolan, var man bott, fritidsintressen, vidareutbildningar och så vidare. Personer som genomgått spaningsutbildning och som jobbat som spanare skulle vara en grupp av särskilt intresse. Denna databas och databasen över lägenhetsinnehavare skulle samköras för att hitta kopplingar.

Uppslag 3 - avvikelserapporteringar

Händelser som renderat i avvikelserapporteringar eller annan rapportering kring Palme under halvåret före mordet undersöks. Om den tänkta grupperingen följt honom under längre tid så är det inte osannolikt att man blivit iakttagen under perioden före mordet. Vid något tillfälle kan detta ha renderat i en skriftlig rapportering. Även om det har gått många år kan det vara av intresse att intervjua de personer som arbetade som livvakter åt Palme före mordet. De kan komma ihåg någon händelse som inte har uppfattats som direkt hotfull och därför inte rapporterats men som de ändå lagt på minnet.

Uppslag 4 – andra gärningsmän

Om det fanns ytterligare gärningsmän utplacerade under mordkvällen, har dessa observerats? Finns det någon observation av person på ”andra sidan” av Sveavägen vid tiden för mordet som skulle kunna vara ytterligare en gärningsman? Finns det någon observation på något annat ställe, exempelvis i tunnelbanan eller i Gamla stan, som skulle kunna vara alternativa gärningsmän? Dessa personer har, om de finns i utredningsmaterialet, inte kopplats till mordet men utifrån denna hypotes kan dessa personer bli högaktuella.

Uppslag 5 – var kan alternativa gärningsmän ha varit utplacerade?

Med utgångspunkt i hypotesen om flera gärningsmän, var fanns dessa placerade? Går det att säga något om var en gärningsman på Sveavägens västra sida kan ha varit placerad med tanke på bland annat lämpliga flyktvägar, trafik och antal gångtrafikanter. Går det sedan att utifrån ett sådant resonemang och utifrån den faktiska mordplatsen spekulera kring var en flyktbil kan ha varit placerad?

Uppslag 6 – Gamla uppgifter, nytt perspektiv

Alla gamla vittnesuppgifter granskas åter utifrån denna hypotes. Bara vittnesuppgifter som lämnades samma kväll och/eller i det första förhöret med vittnen tas på allvar. Allt som ”fyllts i” i efterhand och vittnen som kommer med uppgifter långt i efterhand behandlas med stor försiktighet.

Avslutning

Den hypotes som jag framlägger i detta PM bygger på en rad antagande och är spekulativt, detta är jag fullt medveten om. Mitt sätt att resonera, att utgå ifrån vad man defacto vet (som en normal polisutredning) och inte börja bakvägen med att utse en gärningsperson eller grupp som man sedan försöker knyta till brottet, borde dock ha varit den gängse metoden från början av utredningen men blev det tyvärr inte. Jag ser dock min hypotes som ett möjligt tillvägagångssätt, mer troligt än de flesta andra hypoteser som finns om mordet, som kan gå att vederlägga eller visa riktigheten i. Ett första viktigt steg är dock att diskutera logiken i den gängse teorin om att mordet begåtts av en ensam gärningsman utifrån ett hat mot Palme. Detta ser jag som tidigare beskrivits som en orimlig hypotes.

Jag tror dock att mordet kommer att klaras upp och att lösningen kommer att skaka om Sverige i dess grundvalar.

Författat av: Michael Johnson